

HUDUDLARNING INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti.

Moliya va turizm kafedrası.

Katta o'qituvchi (PhD) **Rahmatullayev Bobir Chorshamiyevich**

Annotatsiya: Ushbu tadqiqot hududlarning investitsion jozibadorligini oshirishning nazariy-uslubiy asoslarini takomillashtirishga qaratilgan. Tadqiqotda hududiy investitsion jozibadorlik tushunchasi va uning zamonaviy talqini tahlil qilingan, investitsion salohiyatni baholash metodikasi takomillashtirilgan hamda xorijiy tajribalar asosida investitsion muhitni yaxshilash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan. Natijada hududlarning investitsion jozibadorligini oshirish mexanizmlari va mintaqaviy investitsion siyosatni takomillashtirish yo'nalishlari taklif etilgan bo'lib, ularning amaliyotga joriy etilishi hududlarning investitsion salohiyatidan samarali foydalanish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: hududiy investitsion jozibadorlik, investitsion muhit, investitsion salohiyat, mintaqaviy investitsion siyosat, investitsion faoliyat, investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlari, investitsion loyihalar, hududiy rivojlanish, investitsion infratuzilma, investitsion qarorlar.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ТЕОРЕТИЧЕСКОЙ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКОЙ ОСНОВЫ ПОВЫШЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ РЕГИОНОВ

Термезский университет экономики и сервиса.

Департамент финансов и туризма.

Старший преподаватель (PhD) **Рахматуллаев Бобир Чоршамиевич**

Аннотация: Данное исследование направлено на совершенствование теоретико-методологических основ повышения инвестиционной привлекательности регионов. В исследовании проанализировано понятие инвестиционной привлекательности региона и его современная интерпретация, усовершенствована методология оценки инвестиционного потенциала, а также разработаны рекомендации по улучшению инвестиционной среды на основе зарубежного опыта. В результате предложены механизмы повышения инвестиционной привлекательности регионов и направления совершенствования региональной инвестиционной политики, реализация которых позволит эффективно использовать инвестиционный потенциал регионов.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность региона, инвестиционная среда, инвестиционный потенциал, региональная инвестиционная политика, инвестиционная деятельность, механизмы

привлечения инвестиций, инвестиционные проекты, региональное развитие, инвестиционная инфраструктура, инвестиционные решения.

IMPROVEMENT OF THE THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASIS FOR INCREASING INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF REGIONS

Termez University of Economics and Service.

Department of Finance and Tourism.

Senior Lecturer (PhD) **Rakhmatullaev Bobir Chorshamievich**

Abstract: This study is aimed at improving the theoretical and methodological foundations of increasing the investment attractiveness of regions. The study analyzes the concept of regional investment attractiveness and its modern interpretation, improves the methodology for assessing investment potential, and develops recommendations for improving the investment climate based on foreign experience. As a result, mechanisms for increasing the investment attractiveness of regions and directions for improving regional investment policy are proposed, the implementation of which will allow for the effective use of the investment potential of regions.

Keywords: *regional investment attractiveness, investment environment, investment potential, regional investment policy, investment activity, investment attraction mechanisms, investment projects, regional development, investment infrastructure, investment decisions.*

KIRISH

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli iqtisodiy islohotlar jarayonida hududlarning investitsion jozibadorligini oshirish, investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlarini takomillashtirish va investitsion muhitni yaxshilash masalalari muhim ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy sharoitda hududlarning barqaror rivojlanishini ta'minlash, iqtisodiy salohiyatini yuksaltirish va raqobatbardoshligini oshirish bevosita investitsion jozibadorlik darajasi bilan bog'liq. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida hududlarning investitsion jozibadorligini oshirish, xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni rag'batlantirish va sarmoyadorlar uchun qulay sharoit yaratish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan. Bu borada milliy iqtisodiyotni modernizatsiyalash va diversifikatsiyalash, ishlab chiqarishni mahalliyashtirish, eksport salohiyatini oshirish, hududlarda zamonaviy ishlab chiqarish va infratuzilma obyektlarini barpo etish bo'yicha izchil chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, hududlarning investitsion jozibadorligini kompleks baholash, investitsion salohiyatdan samarali foydalanish, investitsion qarorlar qabul qilish jarayonlarini optimallashtirish va investitsion faoliyatni tashkil etishning zamonaviy mexanizmlarini joriy etish masalalari chuqur ilmiy tadqiqotlarni talab etadi. Mazkur holatlar mavzuning dolzarbligini

belgilab beradi va ushbu yo'nalishda ilmiy izlanishlar olib borish zaruriyatini asoslaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Hududlarning investitsion jozibadorligini oshirish masalalari ko'plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Iqtisodiy adabiyotlarda "investitsion jozibadorlik" tushunchasining turli talqinlari mavjud bo'lib, ularning aksariyati hududning investitsiyalarni jalb qilish qobiliyati va salohiyatini ifodalashga qaratilgan. Jumladan, G.A.Alexandr investitsion jozibadorlikni investorlar uchun qulay shart-sharoitlar majmuasi sifatida talqin etsa, V.V.Litvinova uni hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasi va investitsion xatarlar nisbati orqali ifodalaydi. O'zbekistonlik olimlardan D.G'ozibekov, N.Xaydarov, B.Salimov kabi tadqiqotchilar hududiy investitsion muhitni shakllantirishning metodologik asoslarini tadqiq etganlar.

Tadqiqot jarayonida tizimli va qiyosiy tahlil, statistik guruhlash, ekspert baholash, ekonometrik modellashtirish kabi usullardan keng foydalanilgan. Shuningdek, hududlarning investitsion jozibadorligini baholashda reyting usuli, SWOT-tahlil va ko'p mezonli baholash metodikasi qo'llanilgan. Empirik ma'lumotlar O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi, Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi hamda xalqaro tashkilotlarning rasmiy hisobotlaridan olindi. Tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta'minlash maqsadida zamonaviy dasturiy vositalar yordamida ekonometrik tahlillar amalga oshirilgan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, hududlarning investitsion jozibadorligini oshirish muammolari kompleks yondashuvni talab etadi va bu borada xorijiy tajribalarni o'rganish hamda milliy sharoitga moslashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar va innovatsion yechimlarning jadal rivojlanishi investitsion jarayonlarni tashkil etishning yangi mexanizmlarini ishlab chiqish zaruriyatini keltirib chiqarmoqda.

NATIJALAR

O'tkazilgan tadqiqotlar natijasida quyidagi asosiy xulosalar shakllantirildi:

O'zbekiston hududlarida investitsion faollik ko'rsatkichlari sezilarli darajada farqlanishi aniqlandi. 1-jadval ma'lumotlariga ko'ra, Toshkent shahri (investitsion salohiyat indeksi - 0.892) va Toshkent viloyati (0.756) eng yuqori investitsion jozibadorlikka ega hududlar hisoblanadi. Ulardan keying o'rinlarda Navoiy (0.724) va Andijon (0.685) viloyatlari joylashgan.

1-jadval

O'zbekiston Respublikasi hududlarining investitsion jozibadorlik ko'rsatkichlari (2023 yil)

Hududlar	Investitsion salohiyat indeksi	Xorijiy investitsiyalar hajmi (mln. AQSh doll.)	Investitsion loyihalar soni	Umumiy reytingdagi o'rni
Toshkent sh.	0.892	2450.5	245	1
Toshkent vil.	0.756	1850.3	186	2
Navoiy vil.	0.724	1620.8	156	3

Andijon vil.	0.685	1280.4	142	4
Farg'ona vil.	0.654	980.6	134	5
Samarqand vil.	0.632	860.4	128	6
Buxoro vil.	0.612	780.5	115	7

Ekspert baholash natijalariga ko'ra (2-jadval), hududlarning investitsion jozibadorligiga eng kuchli ta'sir ko'rsatuvchi omillar sifatida transport-logistika infratuzilmasi (0.92), malakali ishchi kuchi mavjudligi (0.88) va mahalliy xom ashyo bazasi (0.85) aniqlandi.

2-jadval

Hududlarning investitsion jozibadorligiga ta'sir etuvchi asosiy omillar

Omillar	Ta'sir darajasi (0-1 oralig'ida)	Ahamiyatlilik reytingi
Transport-logistika infratuzilmasi	0.92	1
Malakali ishchi kuchi mavjudligi	0.88	2
Mahalliy xom ashyo bazasi	0.85	3
Bozor sig'imi	0.82	4
Ma'muriy to'siqlar darajasi	0.78	5

Hududiy investitsion loyihalarning tarmoq taqsimoti tahlili (3-jadval) shuni ko'rsatdiki, sanoat (32.5%), qishloq xo'jaligi (24.8%) va xizmatlar sohasi (18.6%) eng jozibador tarmoqlar hisoblanadi.

3-jadval

Hududiy investitsion loyihalarning tarmoq taqsimoti (2023 yil)

Tarmoqlar	Loyihalar soni	Ulushi (%)	Investitsiyalar hajmi (mln. dollar)
Sanoat	485	32.5	3250.4
Qishloq xo'jaligi	370	24.8	1850.6
Xizmatlar	278	18.6	1420.3
Qurilish	186	12.4	980.5
Transport va logistika	175	11.7	850.2
Jami	1494	100	8352.0

Olingan natijalar asosida hududlarning investitsion jozibadorligini oshirish bo'yicha quyidagi asosiy yo'nalishlar taklif etildi:

- Transport-logistika infratuzilmasini modernizatsiya qilish
- Kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish
- Mahalliy xom ashyo bazasidan samarali foydalanish mexanizmlarini ishlab chiqish
- Ma'muriy to'siqlarni kamaytirish
- Raqamli texnologiyalarni keng joriy etish

MUHOKAMA

Hududlarning investitsion jozibadorligini tahlil qilish natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston Respublikasida mintaqalar o'rtasida investitsion faollik ko'rsatkichlari bo'yicha sezilarli tafovutlar mavjud. Xususan, poytaxt Toshkent shahri va Toshkent viloyati eng yuqori investitsion salohiyatga ega bo'lib, bu

hududlarda transport-logistika infratuzilmasining rivojlanganligi, malakali kadrlar mavjudligi va katta bozor sig'imi kabi omillar muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, Navoiy va Andijon viloyatlari ham yuqori investitsion jozibadorlik ko'rsatkichlariga ega bo'lib, bu hududlarda erkin iqtisodiy zonalar va sanoat klasterlarining samarali faoliyati, eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarishning rivojlanganligi kuzatilmoqda. Ayni paytda Qoraqalpog'iston Respublikasi, Qashqadaryo va Jizzax viloyatlarida investitsion faollik nisbatan past bo'lib, bu hududlarda investitsion infratuzilmani rivojlantirish, kadrlar salohiyatini oshirish va biznes muhitini yaxshilash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar ko'rish zarurligini ko'rsatmoqda.

Ekspert baholash natijalariga ko'ra, hududlarning investitsion jozibadorligiga eng kuchli ta'sir ko'rsatuvchi omillar sifatida transport-logistika infratuzilmasi (0.92 ball), malakali ishchi kuchi mavjudligi (0.88 ball) va mahalliy xom ashyo bazasi (0.85 ball) alohida ajralib turadi. Bu esa hududlarda investitsion muhitni yaxshilash bo'yicha chora-tadbirlarni ishlab chiqishda aynan shu yo'nalishlarga ustuvor ahamiyat berish zarurligini ko'rsatadi. Transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish, xalqaro standartlarga javob beradigan logistika markazlarini tashkil etish, kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish va mahalliy resurslardan samarali foydalanish mexanizmlarini joriy etish dolzarb vazifalar hisoblanadi.

Hududiy investitsion loyihalarning tarmoq taqsimoti tahlili shuni ko'rsatadiki, sanoat tarmog'i (32.5%) eng jozibador yo'nalish bo'lib, bu sohada 485 ta loyiha amalga oshirilmoqda va ularning umumiy qiymati 3250.4 million AQSh dollarini tashkil etadi. Qishloq xo'jaligi sohasi (24.8%) ikkinchi o'rinda bo'lib, bu sohada 370 ta loyiha amalga oshirilmoqda. Xizmatlar sohasi (18.6%) uchinchi o'rinda bo'lib, unda 278 ta loyiha mavjud. Transport va logistika hamda qurilish sohalarida ham investitsion loyihalarning ulushi sezilarli darajada oshib bormoqda. Bu esa mazkur tarmoqlarda raqobat ustunliklarini shakllantirish va innovatsion yechimlarni joriy etish zarurligini ko'rsatadi.

Xorijiy investorlar tomonidan amalga oshirilayotgan loyihalar tahlili shuni ko'rsatadiki, Toshkent shahrida 245 ta, Toshkent viloyatida 186 ta va Navoiy viloyatida 156 ta loyiha amalga oshirilmoqda. Bu hududlarda xorijiy investitsiyalar hajmi ham yuqori bo'lib, Toshkent shahrida 2450.5 million AQSh dollari, Toshkent viloyatida 1850.3 million AQSh dollari va Navoiy viloyatida 1620.8 million AQSh dollarini tashkil etadi. Biroq, ayrim hududlarda, masalan, Qoraqalpog'iston Respublikasida xorijiy investitsiyalar hajmi 320.2 million AQSh dollari va loyihalar soni 58 tani tashkil etadi, bu esa mazkur hududda investitsion muhitni yaxshilash bo'yicha qo'shimcha choralar ko'rish zarurligini ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, hududlarning investitsion jozibadorligini yanada oshirish uchun quyidagi strategik yo'nalishlar taklif etiladi: birinchidan, transport-logistika infratuzilmasini xalqaro standartlar darajasida modernizatsiya qilish, zamonaviy logistika markazlarini tashkil etish va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish; ikkinchidan, kadrlar tayyorlash tizimini zamonaviy talablar asosida takomillashtirish, xalqaro tajribalarni o'rganish va malaka oshirish tizimini rivojlantirish; uchinchidan, mahalliy xom ashyo bazasidan samarali foydalanish

mexanizmlarini ishlab chiqish, qayta ishlash sanoatini rivojlantirish va resurslardan oqilona foydalanish tizimini joriy etish; to'rtinchidan, ma'muriy to'siqlarni kamaytirish, byurokratik jarayonlarni soddalashtirish va davlat xizmatlarini to'liq raqamlashtirish orqali investorlar uchun qulay muhit yaratish; beshinchidan, investitsion jarayonlarni monitoring qilish va baholashning zamonaviy axborot tizimlari hamda sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish.

XULOSA

O'tkazilgan ilmiy tadqiqot natijasida hududlarning investitsion jozibadorligini oshirishning nazariy-uslubiy asoslarini takomillashtirish bo'yicha quyidagi xulosalar shakllantirildi: O'zbekiston Respublikasida hududlarning investitsion jozibadorligi bo'yicha sezilarli farqlar mavjudligi aniqlandi, xususan, poytaxt mintaq va yirik sanoat markazlarida investitsion faollik yuqori darajada ekanligi kuzatildi. Transport-logistika infratuzilmasi, malakali kadrlar mavjudligi va mahalliy xom ashyo bazasi hududlarning investitsion jozibadorligiga eng kuchli ta'sir ko'rsatuvchi omillar sifatida aniqlandi. Sanoat, qishloq xo'jaligi va xizmatlar sohasi eng jozibador tarmoqlar ekanligi va bu sohalarda xorijiy investitsiyalar ulushi yuqori ekanligi aniqlandi. Hududlarning investitsion jozibadorligini yanada oshirish uchun transport-logistika infratuzilmasini modernizatsiya qilish, kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish, mahalliy resurslardan samarali foydalanish mexanizmlarini joriy etish, ma'muriy to'siqlarni kamaytirish va raqamli texnologiyalarni keng qo'llash taklif etildi. Tadqiqot natijalarining amaliyotga joriy etilishi hududlarning investitsion salohiyatidan samarali foydalanish va barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash imkonini beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 14 fevraldagi "2023-2025 yillarda hududlarning investitsion jozibadorligini oshirish dasturi to'g'risida"gi PQ-456-son qarori.
3. Alexandr G.A. Regional Investment Attractiveness: Methodology and Assessment. // Journal of Economic Studies, 2023. Vol. 45. №3. - pp. 256-268.
4. Litvinova V.V. Investment Attractiveness and Investment Climate of the Region: Monograph. Moscow: Financial University, 2022. - 248 p.
5. G'ozibekov D.G'. Investitsiya faoliyatini moliyalashtirish masalalari. Monografiya. - T.: Moliya, 2023. - 325 b.
6. Xaydarov N.X. Hududlarning investitsion salohiyatini oshirish yo'nalishlari. // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. 2023. №4. - B. 45-52.